

İmam Birgivî ve Günlük Hayatı

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Turan ASLAN

a. Hayatı

İlim dünyasında İmam Birgivî namıyla tanınmış olan bilginimizin asıl adı Mehmed olup doğum tarihi bizzat kendi ifadesine göre "dokuzyüz yigirmi dokuz cumâda'l-ülâ'sının onuncu günüdür".¹ Bu tarih milâdî takvimle 27 Mart 1523 Cuma gününe tekabül eder.²

Dedesi İskender Efendi, Balıkesir'in eski bir yerleşme merkezi olan Kep-sut nahiyesinin Bekteşler köyündendir.³

Birgivî'nin babası ise, Pîr Ali Efendi adında "zaviye eshabından" sahib-i irşad bir şeyh ve aynı zamanda Balıkesir'de bir medresede müderris idi.⁴

Babası, Mehmed Efendi'yi bir ilim aşığı olarak yetiştirmişti. İlk öğrenimi-ni babasının yanında tamamlayan Birgivî, Kur'an-ı Kerîm'i ezberledi. Babası onu, devrin üniversitesi demek olan Semâniye Medresesi'nde yüksek tahsilini tamamlaması için İstanbul'a gönderdi. İstanbul'a gelen Birgivî'yi ilk olarak Mah-mut Paşa Medresesi'nde müderris olan Küçük Şemseddin Efendi (v.957/1550-51)'nin talebeleri arasında görüyoruz.⁵ Daha sonra Haseki Medre-sesi'nde Abdurrahman Efendi (v.983/1575-6)'nın derslerine devamla başladı. Bir-givî'nin hocalarından biride o devrin meşhur mürerrislerinden Ahîzâde Meh-med Efendi (v.974/1566-7)'dir.⁶

Birgivî Mehmed Efendi, tahsilini tamamladıktan sonra, Rumeli Kazasker-liğine getirilmiş olan hocası Abdurrahman Efendi'den mülâzim⁷ oldu.⁸

Mehmed Efendi, hocası Abdurrahman Efendi'nin kazaskerliği zamanın-da Edirne'de Kassâm-ı askerî⁹ olarak görevlendirildi.¹⁰

Mehmed Efendi aynı zamanda camilerde va'z ederek ve eser yazarak halka dinin emirlerini duyurmağa çalışıyordu. Çünkü, müslümanlar arasında Kitap ve Sünnet'e uymayan davranışlar (bid'atler) yaygın hale gelmişti. Birgivî bu du-ruma üzülüyor, bu yüzden bir köşeye çekilip kendi nefsini temizlemeye çalış-mak düşüncesi gittikçe rûhuna hakim oluyordu. Nihâyet Kassâm-ı askerîlik vazifesinden ayrılarak İstanbul'a gelip Bayramiye Tarîkati şeyhlerinden Karamanlı Abdullah Efendiye intisab etti.¹¹

1. Birgivî, **Vasiyetnâme**, (Ka-dizâde şerhi içinde. Mısır, 1242.s.288

2. Falk Reşit Unat, **Hicri Ta-rihleri Milâdî Tarihe Çevir-me Klavuzu**, Ankara, 1974, s.62

3. Kuşadalı Ahmed, **Tercüme-i Evrâd-ı Birgivi-ye**, Süleymaniye Ktb., DÜ-ğümlü Baba 449, vr. 148a, Atsız, **İstanbul Kütüphane-lerine Göre Birgili Ahmet Efendi Bibliyografyası**, İst., 1966, s.1

4. Ali b. Bâli, **el-İkdu'l-manzûm**, Yefeyat kenarın-da) II, 276, Cenâbî, **el-Aylemü'z-zâhir...**, Nûruosma-niye ktp., nr.3100, II,425 ab, Atâî, **Hadâiküm'l-hakâik Fî tekmillettü's-Şekâik**, İst., 1268, s. 179, Emrullah Yüksel, **Les Idees Religieuses et Politiques De Mehmed el-Birkewî** (Basılmamış doktora tezi) Sorbon,1972, s.33-34, Ah-med Turan Arslan, **İmam Birgivî ve Arapça Tedrisâ-tındaki yeri**, (Basılmamış doktora tezi), Marmara Ün-iversitesi İlahiyat Fakültesi 1981, s.22.

Rivayete göre Mehmed Efendi, şeyhinin tenyibihiyle kassâm-ı askeri iken kazandığı 4000 dirhemi sahiplerine geri vermek için, Edirne'ye gitti ve Eski Cami'de oturarak kendilerinden kassamlık ücreti almış olduğu kimselerin gelmesi için dtellâl bağırttı. Gelenlere, kassam defterindeki kayıtlara göre paralarını geri verdi. Bulamadığı kimselerin paralarını ise şehrin fakirlerine dağıttı. Böylece onlarla helâlleşti.¹²

Bu arada Mehmed Efendi ile II. Selim'in hocası Ataullah Efendi (v.979/1571) arasında kuvvetli bir dostluk hasil olmuştu. Ataullah Efendi kendisinin doğum yeri olan Birgi'de¹³ bir Dar'ul-Hadîs yaptırmıştı. O, Karamanlı Şeyh Abdullah Efendi'nin de tavsiyesiyle Mehmed Efendi'yi bu medresenin ilk müderrisi olarak tayin ettirdi.¹⁴

Böylece Ataullah Efendi Dâru'l-Hadîsi'nde müderrisliğe başlayan Mehmed Efendi, ömrünün sonuna kadar bu vazîfede kalmış olmasından dolayı Birgili veya Birgîvi diye meşhur oldu.¹⁵

Artık Birgi'ye yerleşmiş olan Mehmed Efendi kendini ilmî çalışmalara verdi. Bir taraftan medresede ders okutuyor, diğer taraftan halka va'zu nasihatta bulunuyor, arta kalan vakitlerinde de kitap mütâlâası ve te'lifiyle meşgul oluyordu. Şöhreti kısa zamanda bütün memlekete yayıldı. Ondan istifade etmek için uzak yerlerden talebe gelmeye başladı. Mehmed Efendi de gecesini gündüziüne katarak onlarla meşgul oluyordu.¹⁶

Birgîvi, bir İstanbul seyâhati sırasında tâun (veba) hastalığına yakalanarak 52 yaşında olduğu halde vefat etmiş ve cenâzesi Birgi'ye getirilerek -söylentiye göre kendi eliyle diktiği ağacın dibinde- şimdi bulunduğu yere defnedilmiştir.¹⁷

b. Şahsiyeti

Şüphesiz ki, İmam Birgîvi, Osmanlı Türklerinin XVI. yüzyılda yetiştirdiği büyük bilginlerden biridir Birgili, ilimle takvayı cem etmiş, zahiren ve batınen mükemmel bir hale gelmiş, vakar ve temkin ile muttasıf faziletli bir kişidir.¹⁸ Mehmed Ali Aynî, Türk Ahlakçıları adlı eserinde ondan bahsederken "Ahlakçılarımız içinde Birgîvi derecesinde mümtaz bir simaya nadir tesadüf olunur. Çünkü O'nun dinî bilgisi ve bıraktığı eserleri ne kadar yüksek ise meslek ve meşrebi de o nisbette pâk nezîh ve metîn idi." demektedir. Gerçekten de, Birgîvi'nin tercüme-i halinden bahseden bütün kaynaklar O'nun ihlâs ve samimiyeti ile i-minin yüksekliğinde müttefiktirler. İmam Birgîvi, sadece muhtelif kaynaklardan bilgi nakleden bir kimse değildir. Eserlerinde ele aldığı konular kendinden önce de yazılmış olmakla beraber, işlediği her mevzua özel düşünceleri üslûp ve ifade tarzıyla bir şeyler katmıştır. O, eserlerini kaleme alırken insanlara hangi yönlerden daha faydalı olacağını düşünürdü. Bu sebeplerdir ki, Birgîvi'nin yazdığı kitaplar, özellikle "Vasiyetnâme'si, Arap gramerine dair yazdığı eserleri ve "et-Tarîkatü'l-Muhammediyyesi,, dörtüüz küsur seneden beri okunmuş ve hâlâ da okunmaktadır.

O'nun osmanlı müellifleri içinde belki en bariz vasfı yaşadığı devrin aktüel meseleleri hakkında kalem kullanmış olmasıdır. Bu sebeple Birgîvi'nin eserleri, çağının sosyal hayatını yansıtmaları bakımından da önem taşır. Diğer taraftan İmam Birgîvi devrindeki bir çok müellifin aksine, eserlerini devlet büyüklüğünden mükâfaat elde etmek için de te'lif etmemiştir.

İmam Birgîvi, devlet adamlarından muhtesiblere ve câmi görevlilerine varıncaya kadar, cemiyetteki her zümrenin davranışlarında gördüğü aksaklıklara karşı çıkıyor va'z ve kitaplarında onları tenkid ediyordu.¹⁹ Emr-i ma'ruf-neh-yi münker prensibinden hareket eden Birgîvi, bu işi yaparken fitne çıkarmamak gerektiğinin farkındaydı.²⁰

Birgîvi, müslümanların Kur'an ve Sünnet'e uymayan bid'at davranışlarını gördükçe üzülyordu. Zira bu tür davranışlar çoğalmıştı. Hutbe esnâsında, Peygamber (S.A.V.) ve Hulefâ-yi Râşidîn'in isimleri anıldığında hatîplerin husûsî surette susup, müezzinlerin nağmelerlesalavat getirmeleri ve radyallahu anh demeleri, falıcılık yapılması, cenâze olan evlerde ziyâfetler verilmesi, ölenin mezarının başında kırk gün bekliyerek ruhuna Kur'an okuyacak veya tesbîh çekecek kimselere para verilmesi ve bununla ilgili vasiyetlerde bulunulması, kabirlerin

5. Mehmed Ali Aynî, *Türk Ahlakçıları*, İst. 1939, s.106, Ahmed Turan Arslan, *a.g.e.*, s.23

6. Atâi, *a.g.e.*, s.179a, Âli, *Künhu'l-ahbar*, İst. Ün.Ktp. TY 5959, vr. 479a, Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333, 1,253, Emrullah Yüksel, *Mehmet Birgîvi, Atatürk Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, II, 179, Ahmet Turan Arslan, *ages*,23-5

7. Mülâzım (ida) Stayyer yerinde kullanılan bir tâbirdir,, (İlm) Medrese tahsilini bitirip "icazet" alanlar hakkında kullanılır bir tâbirdir., (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1971, II, 611-2)

8. Atâi, *a.g.e.*, s. 179, Ali b. Bâî, *a.g.e.*, II, 276, Âli, *a.g.e.*, 479a, Cenabî, *a.g.e.*, 425a, Emullah Yüksel, *a.g.e.*, s.35

9. Kassam-ı askeri (ask.) Yenişehir Ocağı efrat ve zabı-tândan ölenlerin meirûkâtına ait işlerle meşgul olan hey'et arasındaki şer'î memur hakkında kullanılır bir tabirdir. (Bkz: M. Zeki Pakalın, *a.g.e.*, II, 210)

10. Cenabî, *a.g.e.*, II, 425 ab; Atâi, *a.g.e.*, s. 179-181, Ahmet-Turan Arslan, *a.g.e.*, s. 31-2

11. Ali b. Bali, *a.g.e.*, II, 276, Âli, *a.g.e.*, 479 ab.

12. Cenabî, *a.g.e.*, 425 ab.

13. Beylikler devrinde Aydınoğullarının merkezi olan Birgi günümüzde İzmire bağlı Ödemiş Kazasının bir nahiyesidir.

14. Ali b. Bâî, *a.g.e.*, II, 276, Âli, *a.g.e.*, 425 ab, Kaşım Kufralı, İA, II, 634

15. Ali b. Bâî, *a.g.e.*, II, 276, İzzetzâde Abdülaziz, *Tercâin-i ahval-i ulema ve meşâyih*, İst. Ü. Ktp. TY 2456, vr. 101 ab.

16. Atâi, *a.g.e.*, s. 17-81, Kuşadalı Ahmed *a.g.e.*, 148a, 149b.

17. Emrullah Yüksel, *a.g.m.* s. 183, Ahmed Turan Arslan, *a.g.e.*, s.46

üzerine türbeler inşâ edilip mumlar yakılması v.s. O'na göre bid'atti,²¹ Bundan başka memlekette bir çok kadılar, rüşvet aldıkları gibi, kendileri de bu makama rüşvetle geliyorlardı. Memûriyetlerin satılması bir usûl hâline getirilmişti.²² Ehli olmayanlara ilmî rütbelere veriliyor; böylece memlekette gün geçtikçe cehâlet yayılıyordu. O devirde bir çok zenginler kendilerinin veya ana-babalarının ruhlarına Kur'an okunması için paralarını vakfediyorlardı. İmam Birgivî'ye göre bu iş, zekât verilmesi gereken paraların zekâtтан kaçırılması demektir ve haramdır.²³ İşte bu tür davranışlara İmam Birgivî, ilmî kudreti, samîmiyeti ve salâbet-i dîniyesiyle karşı çıkıyordu.

O, memleketin bir aydın kişisi olarak bu tenkidleri yaparken hatır-gönül dinlemiyor; kimseden çekinmiyordu. Ziraî onu ilgilendiren kişiler değil, fikirlerdi. Kendisine bir medrese yaptırıp maddî imkânlar sağlamış olan ve çeşitli devlet işlerine müdahale ederek Sadrazam ve Şeyhulislâmı rahatsız eden Atâullah Efendi (979/1571-72)'ye de, yaptığı işler hakkında nasihatla bulunması²⁴ Birgivî'nin, fikirlerini açıklarken ve tenkidlerini yaparken nasıl bir hâlet-i rûhiyye içinde bulunduğunu göstermesi ve O'nun karakterini yansıtmaya bakımdan enteresandır.

Her hususta şerîattan inhirafıya ve bid'atlere müsamaha göstermeyen Birgivî, zamanındaki bazı tasavvuf erbâbını da tenkîd etmiştir. Fakat Abdülganîen-Nablusi (1144/1731), Birgivî'nin, itirazlarının Ehl-i Sünnet ve cemaatin hülâsası olan sâdât-ı sûfiyyeye değil; tasavvufa nisbet iddia ettikleri halde onun ehli olmayanlara müteveccih olduğunu açıkça ifade etmektedir.²⁵ Birgivî'nin, tenkîd ettiği mutasavvıfı "*müteşâyih = şeyh geçinen*" şeklinde anması da²⁶ yukarıdaki ifadeyi te'yid eder.

İmam Birgivî, Bâyezîd-i Bistîrî (261/874) ve Cüneyd-i Bağdâdî (298/910-11) gibi ileri gelen tasavvuf erbâbını hürmetle anar ve kendi zamanındaki tenkîd ettiği mutasavvıfıya karşı da bunların sözlerinden deliller getirir. Bundan başka eserlerindeki ifâdeleri de, O'nun gerçek tasavvuf ehline karşı olmadığını; bilakis, tasavvufun sâfiyyetinin korunması için mücâdele verdiğini gösterir.²⁷ Zira o devirde bir çok taklidci ve câhil şeyhler halkı aldatıyorlardı. Sünnet-i seniyyeye aykırı bid'atler çoğalmıştı. İşte bu haller, İmam Birgivî'nin rûhunda şiddetli bir infial uyandırmıştı. Bu durum karşısında O'nun en büyük emeli, halka doğru yolu göstermek ve umûmun ahvâlinin düzeldiğini gömek idi. Birgivî'ye göre bunun en emîn yolu, peygamber (S.A.V.)'in yolunu tekrar herkese bildirmektir. O'nun et-Tarîkatü'l-muhammedîyye ve's-siyratü'l-ahmedîyye adındaki kitabı işte bu emelinin mahsûlüdür.²⁸

Hülâsa, Birgivî, dîne, devlete ve millete zararlı gördüğü her davranışa karşı çıkmıştır. Bu, O'nun ilmî şahsiyetinin bâriz vasfıdır. Muâsırları arasında Birgivî'nin şikayetçi olduğu hususlardan şikayet eden başka müelliflerin de bulunması ve bu hususların çok geçmeden pâdişah fermanlarına da mevzû teşkil etmiş olması,²⁹ herhalde O'nun gerçekçi bir tutum içinde bulunduğunu gösterir.

Netice olarak diyebiliriz ki, hayatını vakfedercesine ilim ve ibâdetle meşgul gördüğümüz³⁰ İmam Birgivî, Osmanlı Devleti'nin bünyesinde, kemalin zevâle yüz tuttuğu bir devrede, ilmî, içtimâî ve hatta iktisâdî sahalarda meydana gelmeye başlayan yıkılış sarsıntılarını daha o zaman sezebilen ve bunun mücadelesini cesûrâne verebilen, ilmiyle âmil ve fazlıyla kâmil bir âlimdir.

c. Günlük Hayatına İlişkin Bir Risâle

Takdîm ettiğimiz bu risâle, eserleri İslâm âleminin hemen hemen her tarafına yayılmış olan bu âlimimizin günlük yaşayışını kısaca vermektedir. Bir nevi otobiyografi diyebiliriz.

Bu risâle her ne kadar İmam Birgivî'nin kendisinin yazdığı eserler arasında sayılmışsa da³¹ Birgivî'nin talebelerinden Akşehirli Hocazâde Abdünnâsır (V. 990 H./1582 M.) tarafından arapça olarak kaleme alınmış, Kuşadalı Şeyh Ahmed Efendi (29 Şaban 1116 H./27 Aralık 1704 M. de sağ)³² de Türkçeye terceme etmiştir.

18. Ömer Nasûhî Bilmen, **Büyük Tefsir Tarihi**, İst. 1974, II, 650

19. Birgivî, **Tarîkat**, İst. 1307, s.75,92,182; Emrullah Yüksel, **a.g.m.**, s.177.

20. Birgivî, **Tarîkat**, s.182; aynı mif., **Cillâü'l-kulûb**, İst. tarihsiz s.2; aynı mif., **es-Seyfû's-şarîm**, İst., tarihsiz s.195

21. Birgivî, **Tarîkat**, s.92,96,141,152,164,168,184,215,216,219.

22. Birgivî, **İnkâzû'l-hâlikin tercümesi**, Topkapı Sarayı Ktb., Emanet Hazinesi, nr. 722 vr. 57b-58b; Ş.Altındağ ve Ş.Turan, **Rüstempaşa**, İA, IX,801.

23. Birgivî, **İnkâzû'l-hâlikin terc.**, vr.57b vd; Emrullah Yüksel, **a.g.m.**, s.177-178.

24. Ahmed Turan Arslan, **a.g.e.** s.81

25. Abdülganî en-Nablusî, **el-Hadîkatü'n-nediyye şerhu't-Tarîkatü'l-Muhammedîyye**, İst. 1290 I,155.

26. Birgivî, **Tarîkat**, s.199.

27. Birgivî, **Tarîkat**, s.11,22,141,151,164,168,169,184,198,199,208; aynı mif., **Mihakkû'l-mutasavvifin**, Hacî Selim Ağa ktb. nr. 1271 (40 b-41 b).

28. Birgivî, **Şerhü'l-erbein**, İst. 1323 s. 2-3; aynı mif., **Tarîkat**, s. 2; M.Ali Aynî, **a.g.e.**, s. 106-7.

29. Ahmed Refik, **Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı**, s. 34-5, 68-9.

30. Kuşadalı Ahmed, **a.g.e.** nr.449 (148 a-149b).

31. Bk. Afsız, **İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgillî Mehmed Efendi** (929-981=1523-1573) Bibliyografyası, s.39. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1966.

32. Bk. Kuşadalı Ahmed Efendi **Terceme-i Evrad-ı Birgiviyye**, Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba İLİM VE SANAT 54

Arapça metnin tesbit edebildiğimiz nüshaları şunlardır: Süleymaniye Kütüphanesi, Aşirefendi 449 (58 b- 59 a), Hasan Hüsnü Paşa 260 (176 a- 176 b), Hüsrev Paşa 98 (48 b- 52 a), Kasîdecî Zâde Süleyman Sırrı 698 (29 a- 31 a) ve Yazma Bağışlar 1269 (232 a- 233 a).

Süleymaniye Kütüphanesi Dügümlü Baba 449 (148 a- 149 b) ve Yazma Bağışlar 1269 (233 b-236 a)'da iki nüshasını tesbit edebildiğim tercemenin günümüz Türkçesine nakli şöyle oldu:

Bismillâhirrahmanirrahim

Allah'a hamdolsun ve seçtiği kullarına selâm olsun...

Kuşadası'nda vaiz ve müderris olan zayıf kul Şeyh Ahmed -Lâtîf ve Sa-med olan Allah O'nu korusun- der ki:

Bu risâle, ilmî ve amelî pek güzel eserleri bâhusus, âlet ilimleri ve şer'î ilimler saharındaki eserleri ile, özellikle Tarîkat-ı Muhammediye ve Risâle-i Birgiviye'si ile tanınmış; birçok ülkeler, köyler ve şehirlerde faydalı ilimlerde kemâl noktasına varışı ve salih amellerdeki güzel davranışı ile öğlen vaktindeki güneş parlaklığı derecesinde meşhur, ilmiyle âmil âlimlerin itîmad ettiği kişi, kamâle ermiş fazilet sahiplerinin özü, takva erbabı sünnîlerin seçkini, seçkin Hanefî âlimlerinin önderi efendimiz Şeyh Mehmed b. Pîr Ali b. İskender Birgivî Efendi Hazretlerinin seherde uyandığı vakitten yine o vakte gelinceye kadar 24 saatte mübarek vakitlerini aslâ zâyi etmeyip nafilâ ibadetlerden seçip tertîb ederek devamlı surette amel ettikleri ibâdet, evrâd ve ezkârâ ait vazifelerden bahseder.

Bu risâleyi faziletli âlimlerden ve İmam Birgivî'nin ilim, amel ve ahlâkta kendisine bağlı gözde talebelerinden karaman vilâyetinin Ilgın kasabasından³³ olan Mevlânâ Hocazâde Efendi Hazretleri arapça olarak kaleme almışlardır. Müslümanlardan pek çok kimse, bu resâle Türkçeye terceme olursa daha faydalı olurdu diye bu zayıf kul Adalı Şeyh Ahmed'den istekte bulunmaları üzerine Türkçeye çevrildi ve her iki dilde yazıldı. Tâ ki, din kardeşlerim ve mü'min dostlarım o kerâmet sahibi velinin izinden gitsinler ve iki cihanda mutluluğa kavuşarak üstün dereceye ersinler...

Ya Rabbi, kolaylaştır, zorlaştırma! Ya Rabbi, hayırlısıyla tamamlamayı nasib eyle! Ey yardım edici Allah'ım dileğimi kabul eyle ve bizi şerden ve zarardan koru!

Meşhur velî Birgivî uyandığı zaman şöyle derdi:

Bizi öldürdükten sonra diriltin ve bize ruhlarımızı tekrar döndüren Allah'a hamdolsun! Ölümden sonra dirilince O'nun huzuruna varılacaktır...

Elbisesini ve ayakkabısını giyerken, helâdan çıkarken, mescid-i şerife ve evine girerken sağ ile başlardı. Helâyâ girerken solu ile başlar ve şöyle derdi: Allah'ım! Pislikten ve pis şeylerden sana sığınırım.

Ayakyolundan çıktuktan sonra şöyle derdi:

Bana eziyet veren şeyi benden gideren ve bana faydalı olanı bende bırakan Allah'a hamdolsun.

Her sabah ezanına ve diğer ezanlara lisanı ile icâbet eder (müezzinden sonra tekrarlar), sonra salâvat-ı şerîfe getirir, daha sonra da şu ezan duasını okurdu:

Allah'ım, sen şu değişiklik kabul etmeyen davetin ve kıyamete kadar devamlı olan namazın rabbısın. Sen Muhammed aleyhisselâma el-Vesîleyi (Cennette bir konak) ve üstün dereceyi ver ve O'nu kendisine va'dettiğin Makam-ı Mahmûd (herkesin öveceği şefaât makamı)'a gönder. Şüphesiz ki sen va'dinden dönmezsin.

Sabah ezanına icâbet, salavât ve duâdan sonra misvaklenirdi; diğer vakitlerde de aynı şekilde hareket ederdi. İstincânın ve abdestin dua ve edeplerine riayet eder, terketmezdi.

Sonra sabahın sünnetini evinde "Kul yâ eyyühe'l-kâfirün...) ve "Kul huve'l-lâhu ehad..." ile kılıp sonra farzda okuyacağını tekrar ederdi. Zîrâ imâmet ederdi. Sonra evinden solu ile çıkıp vekar ile gidip mescid-i şerife sağ ile girer, farzı cemaat ile kılar, Duhâ namazına kadar³⁴ orada otururdu.

Selâmdan sonra üç kere "Esteğfirullah" bir kere de şöyle derdi: Allah'ın hoşgörmediği şeylerin hepsi için O'ndan mağfiret diliyorum. Allah'ın yasak ettiği şeylerin hepsi için O'ndan mağfiret diliyorum. Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan yüce Allah'dan mağfiret diliyorum. O diri ve herşeyi koruyandır. O'na dönüyorum. O'ndan tevbe ve mağfiret istiyorum. Muhakkak

55 İLİM VE SANAT

449, varak 149b. Hayatı ve eserleri için ayrıca bakınız: Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, c. I, s. 405, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333 c.i, s.405;

33. Zamanımızda Konya iline bağlı bir kaza merkezidir.

34. Kuşluk namazı adı ile de anılır. Güneş doğup bir miktar yükseldikten sonra istiva vaktine kadar iki, dört veya sekiz veya oniki rek'at olarak kılınan mendup bir namazdır. Sekiz rek'at kılınması efdaldır.

ki tevbeyle kabul eden ve kullara acıyan O'dur. Gönlümü İslâm'a açan ve beni Muhammed'in (salât ve selâm O'na olsun!) ümmetinden kılan Allah'a hamdolun. Ya Allah bildiğim halde sana şirk koştuktan sana sığınırım. Bilmediklerimden ötürü senden affedilmeyi dilerim. Muhakkak ki sen bütün gizlileri bilicisin.

Sonra bir kere de şu seyyidu'l-istiğfar duasını okurdu: Allah'ım! Sen benim Rab-bımsın! Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen beni yarattın. Ben senin kulunum. Gücüm yettiği müddetçe sana verdiğim söz üzereyim. Yaptığının şerrinden sana sığınırım. Üzerimdeki nimetlerini itiraf ediyorum. Bunun yanında günahımı da itiraf ediyorum. -Sen bilirsin Ya Rab!- Günahlarımı bağışla. Muhakkak ki günahları sen bağışlarsın.

Sonra şöyle derdi: Her hareket eden şeytandan ve zararı dokunan her gözden Allah'ın tam kelimelerine sığınırım.

Ondan sonra yedi kere şöyle derdi: Allah'ım beni Cehennem'den koru!

Ondan sonra üç kere şunu okurdu:Yüce Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ve O'na hamdederim.

Sonra üç kere şöyle derdi: Ya Rab! Benimle ve yarattıklarından herhangi biriyle sabaha çıkan her nimet yalnızca sendendir. Senin hiçbir ortağın yoktur. Hamd de sana, şükür de sanadır. Ben o Allah'ın ismiyle (işlerime başlıyorum), ki, O'nun ismiyle beraber olunca ne yerde ne gökte hiçbir şey zarar veremez. O işiten ve bilendir.

Sonra şöyle derdi: Ya Rab! Bile bile şirk koştuktan sana sığınırım. Bilmediğimiz şeyler için senden mağfiret dileriz.

Ondan sonra euzu-besmele ile Âyete'l-kürsî'yi okur; sonra da otuzüçer kere sübhâne'llah, elhamdülillah ve allahüekber derdi. Sonra on kere de şöyle derdi: -Ulûhiyyette tek olduğu halde- Allah'dan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd de O'nun içindir. O hayat verir ve öldürür. Ve O, ölmeyecek diridir. İyilik ancak O'nun elindedir. O herşeye gücü yetendir.

Sonra üç kere şöyle derdi: Ya Rab! Muhammed'e ve O'na uyanların hepsine rahmet eyle, selâmet ve bereket ver. Yüce, en üstün ve çok bağışlayıcı olan rabbımı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ey rahmet edenlerin en merhametlisi!(Duamı kabûl et.)

Sonra şöyle derdi: Ya Hayyu yâ Kayyûm, ey gökleri ve yeri yoktan var eden, ey büyüklük ve ikram sahibi, ey kendisinden başka hiçbir ilah olmayan! Sen bütün noksan sıfatlardan münezzehsin. Muhakkak ben haksızlık edenlerden oldum. Ya Rab, Ya Rab, Ya Rab, bizim faydalı ilim ve salih amelimizi artır. Ya Rab, kalplerimizi dînin ve sana itaat hususunda kararlı kıl. Ya Rab, bizi, ana-babamızı, hocamızı, bize iyilik etmiş olanları, kendilerine haksızlık etmiş olduğumuz kimseleri, mü'min erkek ve kadınları mağfiret et. Ya Rab, bizi sana yaklaştı. Sevdiğin râzı olduğun işlerde bizi muvaffak eyle. Bizi şeytanın şerrinden, kötülüğü emreden nefsin şerrinden ve yarattığın şeylerin hepsinden koru. Ey Rabbimiz, dünyada da, ahirette de bize bir iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru. Ya Rab, biz senden dünyada ve ahirette nefsimiz, çoluk-çocuğumuz ve malımız hakkında af, afiyet ve sağlık isteriz. Ya Rab, zamanımız idarecilerine ve hakimlerine adalet ve insaf ver. Ya Rab Muhammed'e ve O'na uyanların hepsine rahmet, selâmet ve bereket ihsan eyle. Ve hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsusdur.

Bundan sonra kırk kere şöyle derdi: Ya Hayyu, Ya Kayyum, Ey kendisinden başka hiçbir ilah olmayan (Allah, sana yalvarıyorum).

Sonra Yâsin-i şerif'i ve iki hizb³⁵ okur iki rek'at kuşluk namazı kılar, ders günü ise altı kitaptan ilim nakleder ve ders okuturdu. Sonra dört rek'at kılar. Duha namazını hep altı rek'at kılar.

Bundan sonra önce sol ayağını atarak mescitten çıkıp sekînet ve edeple evine giderdi.

Yine o muttakiler imamı (Birgivi) merhumun güzel âdetlerinden biri de savm-ı Dâvûd'a devam etmesiydi. Yani bir gün yer bir gün oruç tutardı. -Efdal olan budur-

Binaenaleyh evine varınca, oruçlu olduğu gün değilse, bulunandan yiyip,

35. Kur'an-ı Kerim cüzlerinin dörde birine verilen ad.

sonra kaylûle vakti ise, kaylûle ederdi. -Kaylûle, ibâdete, özellikle öğle namazına kuvvet kazanmak ve hazırlanmak için bir miktar uyumaktır. Müstahab olan işlerdendir-

Ders günü değilse, ders yerine altı kitabı mütalea ederdi. Noksan gelirse İmam Gazalî'nin İhyâ'u'l-ulûm'undan veya başka kitaplardan her ders yerine birer sayfa mütalea eder, yahut, mühim mevzularda kitap tasnifi ile meşgul olarak Din-i Mübîn'i ihyâ ve şer'î hükümlerin zihinlere yerleşmesine ve icra edilmesine çalışırdı. Sonra kaylûle uykusuna yatarıdı.

Yine O hidâyet nurunun evrad-ı şeriflerinden biri de hergün bir günlük namazı kaza etmesiydi.

Sünnetleri evinde kılarıdı. -Sünnet olan budur- O günşeler güneşinin güzel âdetlerinden biri de şöyle idi: Öğlen, ikindi ve yatsı namazından sonra yalnızca eûzü-besmele çekerek yukarıda geçen dââyı sonuna kadar okurlardı.

Öğle namazından sonra tâ ikindiye dek kitap ve risâle te'lif ve tasnifi ile meşgul olurdu.

Oruçlu değil ise, ikindiden evvelce yemeğini yer, ikindiden sonra akşama kadar faydalı ilimlerden ders okuturlardı.

Akşam namazından sonra üç selâm ile altı rek'at namaz kılarılardı. -Bu namaz *Evvâbîn namazıdır*. Ve müstehab namazlardandır. Sonra sabah namazında okudukları duâyı sonuna kadar okurlardı. -Fakat duada "Esbaha" (= sabahladı) yerine "Emsâ" (= akşamladı) derdi. Zîra sabaha münasib "Esbaha" olduğu gibi akşama münasib de "emsâ" dır. Hadis-i şerifte de böyle vârid olmuştur. Sonra oruçlu ise yemek yerlerdi.

Vird-i şeriflerinden biri de şöyle idi: Yatsı namazından sonra iki selâm ile dört rek'at namaz kılarılardı.

Devamlı olarak okudukları ezkâr-ı Kur'aniyye ise şöyle idi: Her gece yatsıdan sonra sûre-i mülk'ü, amenerresûlü, (Bakara sûresi'nin son iki âyeti), Kul huve'l-lâhü ehad'i, Kul eûzü birabbi'n-nâs'ı okurd. Bunların hepsini üç kerre okurlardı. Cuma gecesi Kehf ve Dühân sûrelerini de okur sonra kibleye karşı sağ eli üzerine yatıp "Ya Rabbi, senin isminle yanımı yere koyuyorum. Ve ancak senin isminle kalkarım. Allah'ım senin ismini anarak uyanır ve uyurum. Kıyamette ancak senin huzurunda haşır olunacağız." deyip ve nice zikirler dahi okuyarak saadete uyurlardı. Sonra yine o merhum ve mağfur şeyh'ul-islâm ve'l-müslimin hazretleri saadete uyandıklarında evvelki gibi derlerdi: Bizi öldürdükten sonra diriltin, ve bize ruhlarımızı tekrar döndüren Allah'a hamdolsun! Ölümden sonra dirilince O'nun huzuruna varılacaktır.

Sonra kalkar misvaklenir ve abdest alır, teheccüdü kılarılardı. bu namaz tühecüd namazıdır; iki rek'at'tır. (Bir müddet uyuduktan sonra kılınır.) Sonra bir saat kadar çeşitli zikirlerle ve yüce mevlaya münacaat, rica, tazarru, niyaz, tevbe-i nasuh ve halisane istiğfarlarla meşgul olurlardı. Daha sonra vakit varsa istirahat ve sabah namazına kuvvet için bir miktar uyuyup sonra Allah'ın yardımıyla uyanıp evradı olan değerli ibâdet ve âdetlerine devam ederlerdi. Hattâ o kadar ehemmiyet verirlerdi ki, zikredilen ibadet, ezkâr ve evrad'dan az bir şey, has-talık ve kuvvetli bir şer'i özür olmadan geçmiş olsa, onu kaza ederlerdi.

Mütercim Kuşadalı Ahmed Efendi, sözlerini şöyle bitiriyor:

Ey Rabbımız, dünyada da ahirette de bize bir iyilik ver. Ve bizi Cehennem azabından koru. Ey Rabbımız, bize senin yanından bir rahmet ver. İşimizden bizim için bir muvaffakiyet hazırla. Ey Rabbımız, biz ancak sana tevekkül ettik ve ancak sana döndük. Ve dönüş ancak sanadır. Şükredenlerin hamdi gibi şükür Allah içindir. Hamd edenlerin şükürü gibi şükür Allah'a mahsustur. Salat ve selâm peygamberlerin efendisi Muhammed'e ve O'nun aile efradına ve eshabının hepsine olsun. Ya Hayyu, Ya Kayyum, ey celâl ikrâm sahibi Allah, ey yardımcı bizi senin lütfunla apaçık hakikate uymaya muvaffak eyle. ey kerim olan Allah, senin habibinin hürmetine duamızı kabul eyle.

Birgivi'nin talebesi Hocazâde'nin el-Evrâdü'l-Birgiviyye Risalesi'nin tercemesinin tebyizi mütercimin eliyle, izzet ve şeref kendisine ait olanın hicretinin 1116 senesinin Şaban ayınının 29'ncu Cuma gecesi seherinde tamam oldu.

Ey yeri ve gökleri yaratan Allahım, bizi ve diğer mü'minleri -Peygamberlerin, özellikle Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın hürmetine bu risaledekilerle amel etmeye muvaffak eyle. Âmin.